

Logoterapija u odgoju i obrazovanju

Prof. dr. sc. Vladimira Velički

Tri su nam stvari ostale iz raja:
Zvijezde po noći
Cvijeće po danu
I dječje oči.

Dante Alighieri (1265. – 1321.)

Pitanja:

- **Zašto smo tu?**
- **Kakvog smisla ima postojanje?**
- **Koji je smisao upravo moga života?**
- **Kakvog smisla ima sve što se događa?**
- Je li patnja čovjekova stvarnost?

Logoterapija

- **Logos** – smisao
- Pojam **terapija** ne bi trebalo shvatiti isključivo kao liječenje, nego ga obuhvatiti u svoj njegovoj širini s obzirom na etimologiju (grč. *therapeía*: služenje, njega $\simeq$ *therápōn*: njegovatelj; *therapeutés*: sluga), a što i jest jedna od osnovnih logoterapijskih misli.

- Zadaća logoterapije: otkrivanje puta u traženju i pronalaženju smisla
- Prema logoterapiji - put u pronalaženje smisla je oblikovanje života kao ostvarivanja što većeg broja vrijednota. To je permanentan proces i zahtijeva odgoj i samodisciplinu, da osjetljivost za smisao pod bremenom svakodnevnog i trenutnog ne otupi.
- Logoterapija je usredotočena na budućnost, odnosno na smisao koji će osoba ispuniti u budućnosti.

Tri koraka u ostvarenju smisla:

- Prepoznati
 - Odlučiti
 - Živjeti
-
- Patnja, krivnja i gubitak su neizbježne zapreke
 - Moguće je tamo gdje postoji motiv ZA život, za ljubav (najjači motiv), zbog kojeg čovjek odlučuje živjeti i dati svoj doprinos svijetu

VIKTOR FRANKL (1905. – 1997.)

Logoterapija - volja za smislom

WILLE ZUM SINN

Selbst - Transzendenz

- Sebe - nadilaženje

Viktor Frankl – izbor djela

- Čovjekovo traganje za smislom
- Liječnik i duša
- Nečujan vapaj za smislom
- Bog kojeg nismo svjesni
- Vremena odluke
- Psihoterapija i egzistencijalizam
- Odgovoriti životu. Autobiografija

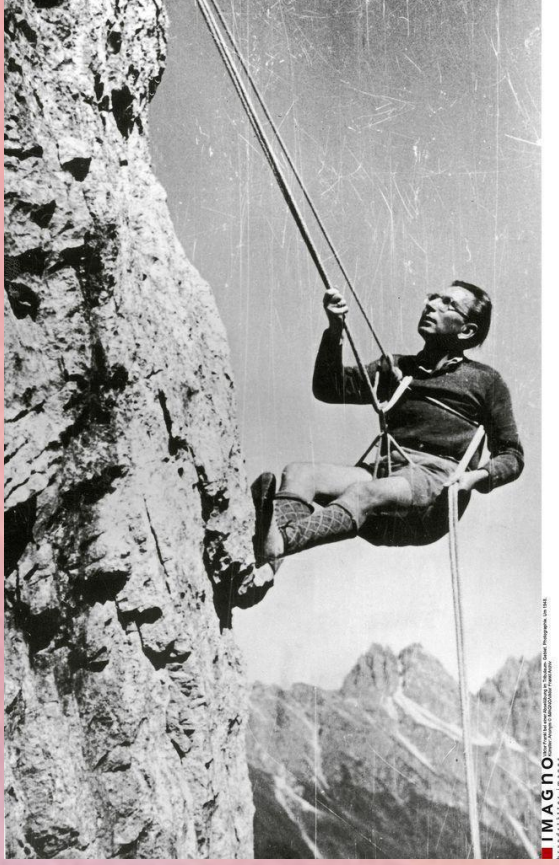
„Nitko me ne treba upozoravati na uvjetovanost čovjeka. Konačno, ja sam specijalist iz dvaju područja, neurologije i psihijatrije, i kao takvu dobro mi je poznata biopsihološka uvjetovanost čovjeka. Ali ja nisam samo liječnik specijalist iz dvaju područja, nego i preživjeli logoraš iz četiriju koncentracijskih logora, te znam i za slobodnu čovjeka da se uzdigne iznad svih svojih uvjetovanosti i da se suprotstavi čak i najgorim uvjetima i okolnostima, da se ustoboči snagom onoga što nazivam prkos duha” (V. Frankl, Liječnik i duša, 46)

„Ljudska sloboda je ograničena sloboda. Čovjek nije oslobođen uvjeta koji mu se postavljaju. No slobodan je zauzeti stav u odnosu na njih. Uvjeti ga ne uvjetuju u potpunosti. O njemu ovisi hoće li ili neće podleći uvjetima i predati se.“

V. Frankl

Pitanja – Viktor Frankl

- Zbog čega bih trebao živjeti?
- Zbog čega bih trebao izdržati patnju?
- „Usprkos svemu, kažem životu: Da!”
- Prkosna moć duha - Smijem li si od samoga sebe sve dopustiti?

Po čemu se čovjek razlikuje od životinje?

- Životinje – instinkt
- Je li čovjek samo razvijenija životinja?
(I životinje imaju inteligenciju)
- Viktor Frankl - postavlja pitanje postoji li nešto što je svojstveno samo čovjeku?
- NOUS – duh – duhovna dimenzija, kao treća dimenzija uz tijelo i psihi (tertium datur)

- Tijelo
- Tijelo + psiha
- Tijelo + psiha + duh
- **U duhovnoj dimenziji nalazi se naša savjest, naša slobodna volja i naša odgovornost.**
- **Čovjek je biće koje ima i zemaljske i nebeske korijene**

Duhovna dimenzija

- Čovjekova duhovna dimenzija je neupitna.
- Svi ljudi u jednosti sebe imaju duhovnu dimenziju.
- Kod nekih ljudi duh može biti raspršen, treba ga (ponovo) strukturirati. I mali pomak u strukturi duha čini život osobe, ali i zajednice drukčijim, boljim, u skladu s kozmičkim redom.

- Osnovni element strukturiranja duha je riječ, no (ako riječ do osobe ne dopire) strukturira ga sve što na nj utječe.
- Znanje, kultura, zbivanja, duh vremena, religija, ODNOSI
- Ovdje je riječ o odnosima.
- Čovjek utječe na drugog čovjeka duhom, dušom i tijelom, ali i sam biva pod utjecajem.
- BITI PORED ČOVJEKA

OSNOVNI MODEL LOGOTERAPIJE

Područje sudbine

Područje slobode

Nema mogućnosti izbora

Izbor je moguć

Franklova logoterapija i dijete

- Frankl: pitanje osjećaja ispunjenosti i zadovoljstvo zbog ispunjenja vrijednota (dosezanje smisla) ne poznaje dobne granice.
- Mjesto logoterapije u odgoju: preventivno djelovanje
- Odgojni proces – pomoć mladom čovjeku u njegovom osobnom suočavanju sa svijetom i društvenom stvarnošću.

Logoterapija i odgojne znanosti

- K. Dienelt (1959.) – sistematizira Franklove misli vrijedne pažnje pedagoga
- E. Fizzoti i udruga „ALAEF” – osnivanje potiče sam Frankl – daljnja sistematizacija radova
- Ti radovi pokazuju kako je logoterapija daleko više „preventivna”, odnosno „promotivna, smijemo reći „edukacijski” postupak koji će već u korijenu sanirati potrebe za „reaktivnim” interventima, dakle za psihoterapijom u užem smislu.”

(I. Štengl (2005). Odgajanje senzibilnosti za pitanje smisla. Doprinos misli V. E. Frankla smjernicama odgajanju)

Djeca i mladi danas....

- Postojanje unutarnje praznine i kod mladih, „egzistencijalni vakuum”
- Osjećaj besmisla

Mladim ljudima osvijestiti njihov osobni poziv, apel upućen upravo njima i njihovom životu

KAKO?

- Zadaća logoterapije: otkrivanje puta u traženju i pronalaženju smisla.

Ostvarenje smisla...

- Tri Franklove vrijednosne kategorije (mogućnosti ispunjenja smisla) temelj su i orijentacijski okvir kako logoterapije, tako i njezine primjene u odgoju i obrazovanju:
 1. **stvaralačke vrijednosti** (vrijednosti koje se mogu ostvariti djelovanjem);
 2. **doživljajne vrijednosti** (vrijednosti koje se mogu ostvariti doživljavanjem);
 3. **vrijednosti stava ili stanovišne vrijednosti**

Ostvarenje vrijednosti – posredovanje djeci

- Spoznaja situacije kao manje zadovoljavajuće
- Pitanje: Što treba učiniti? Što se mora učiniti?
- „Ako neću ja, tko će učiniti? Ako ne sada, a kada?” (Frankl, iz rabinske tradicije)

- „Čovjek je u punom smislu riječi čovjek tek kada ostvaruje neku smislenu zadaću ili kada iz ljubavi prema nekome zaboravi na sebe i u središte svoga interesa postavi druge.”
- „**Odgovornost** je formalno-etička vrijednost koja je sama po sebe preduvjet za sve ostale vrijednosti, a da pritom ne određuje njihov redoslijed.”

(V. Frankl)

- Od samih početaka u odgoju razvijati sposobnost prepoznavanja činjenja dobra senzibiliziranjem savjesti, „organa smisla” koji nam to omogućuje.
- prepoznavanje izazova vrijednosti
- Savjest –
svjetlost duše

- Da bi dijete krenulo u život sretno i zadovoljno mora biti prihvaćeno u svoj svojoj jedincatosti, onakvo kakvo jest.
- Roditelji, a onda i odgojitelji i učitelji, ne smiju suprotstaviti zamišljenu sliku djeteta s djetetom kako ga je Bog sazdao i dao.

Mogućnosti ostvarivanja vrijednosti u odgoju

- Kod djece – odgoj usmjeren isključivo na (školski) uspjeh? Djeca žrtve odgojno-obrazovnog sustava?
- Odgoj znatiželje, začuđenosti? (Stvaralačke vrijednosti) (Gle!)
- Uživljanje u ljepoti? (Doživljajne vrijednosti)
- Odgoj za istinu? Poniznost? Skromnost? Dobrotu? (Vrijednosti stava?)

Odgajamo li djecu tako da odgovaraju na pitanje:

- Kako da se poslužim?

Ili

- Kako da služim?

Dobio je zlatnik,
i dukat, i groš
Ali kralj je htio
još, i još,
i još...

Odgoj kao umjetnost poštovanja

E.Lukas (2013). Die Kunst der Wertschätzung. Kinder ins Leben begleiten. München, Wien, Zürich: Verlag Neue Stadt

Odrednice za odgojne znanosti koje će promovirati osjetljivost za potrebu smisla:

1. Osjetljivost za jedinstvenost i neponovljivost osobe
2. Osjetljivost za prolaznost sadašnjeg trenutka
3. Osjetljivost za donošenje odluka

Odgoj kao umjetnost poštovanja –

1. Osjetljivost za jedinstvenost i neponovljivost osobe

„Iskustva pokazuju da kad se djecu i mlade uzme ozbiljno, kad im se pristupi s poštovanjem (obraćajući se njihovoj duhovnoj osobi), često otkrijemo interesantnu osobu vrijednu ljubavi.,,

(E. Lukas, Die Kunst der Wertschätzung. Kinder ins Leben begleiten)

Stav poštivanja kod odgojitelja i učitelja mora biti uvijek prisutan, i jednako ga tako valja odgajati i u mladoj osobi, u odnosu ne samo prema drugima, nego i prema samoj sebi; jer ova dva odnosa stoje u visokoj korelaciji.

- Budući da je svaka osoba jedinstvena i neponovljiva, jednako tako mora biti shvaćena i njezina životna situacija s isto takvim vrijednostima.
- Tri mogućnosti ostvarivanja smisla: (usp. V. Frankl (1999). Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn. Piper: München- Zürich, str. 155)
 1. Smisao se ne može nikome dati, njega se može samo pronaći
 2. Smisao valja pronaći, ali se ne može izmisliti ili stvoriti zato što je smisao izazov vrijednosti, a vrijednosti su vječne kategorije koje poprimaju konkretan oblik u prostoru i vremenu. Smisao je podložan promjeni.
 3. Smisao, ne samo da se mora, nego se i može pronaći. To se događa uz pomoć savjesti. U suprotnom dolazi do egzistencijalne praznine.

2. Osjetljivost za prolaznost sadašnjeg trenutka

- Frankl: Nužnost prihvaćanja sadašnjeg trenutka - neodgađanje ostvarivanja smisla
- Odgovornost u odnosu na sadašnji trenutak sastoji se u davanju odgovora, odnosno prihvaćanju poziva i izazova od strane vrijednosti, prilike koja se pruža. Osvještavanje prolaznosti, prevencija protiv žaljenja za prošlim.
- Stav: Dao sam sve od sebe. Učinio sam najviše što sam mogao.

3. Osjetljivost za donošenje odluka

- Sposobnost za donošenje odluka može se odgajati.
- Otkrivanje samo našeg jedinstvenog i neponovljivog života, preko malenih i velikih odluka koje valja donositi svakodnevno.
- Odluke moraju biti u skladu sa savješću i temeljene na odgovornosti. Uočavanje posljedica.
- Odgovornost djeteta u odnosu na dječja prava? Dječje dužnosti?
- Zadaća današnjeg dana?

- Logoterapija – zadaća: traženje vrijednosti
- Logoterapija u odgoju i obrazovanju – zadaća: stvaranje vrijednosti
- Kako kod djece i mladih možemo razviti vrijednosti iz kojih će kasnije birati ono što im je bitno?
- Koja je zadaća odgojitelja/ roditelja /učitelja u tom procesu?
- Odrasli su uzor – tu ulogu valja uzeti ozbiljno i ispuniti ju

Neki ciljevi logoterapije u odgoju

- Pomoći djeci/mladima da sami postavljaju pitanja i pronađu odgovore, da pronađu riječi za ono što žele izreći uz puno poštovanje sugovornika
- Na taj način djeca/mladi će iskusi poštovanje, samoefikasnost i razviti želju za istraživanjem i učenjem, te posebno interes za istraživanje egzistencijalnih životnih pitanja.
- POŠTOVANJE I EMPATIJA kao osnovne vodilje u radu s djecom.

Što se događa s odgojem?

Što nije odgovor?

- Danas se više djece podvrgava dijagnostici, imamo više podataka.
- Takvi su se rodili.
- Produkt su društva i vremena.
- Za sve je kriv školski sustav.

Kolektivna odgovornost nasuprot odgovornosti pojedinca?

Zdravo djetinjstvo - temelji:

- Emocionalno dostupni roditelji
- Jasno definirane granice i vođenje
- Odgovornost
- Uravnotežena prehrana i dovoljno sna
- Pokret i boravak na zraku
- Kreativna igra, socijalna interakcija, mogućnosti za nestrukturirano provođenje slobodnog vremena i dokolicu

Umjesto toga:

- Roditelji kojima digitalni mediji odvlače pozornost
- Popustljivi roditelji koji dopuštaju djeci da „vladaju svijetom”
- Osvještavanje dječjih prava bez osvještavanja dužnosti
- Neadekvatan san i neuravnotežena prehrana
- Sedetarni stil života bez boravka na zraku
- Neprestana stimulacija, tehnologija kao dadilja, trenutno zadovoljenje želja i potreba, prezaštićivanje te nepostojanje vremena za dokolicu i dosadu.

Helikopter-roditelji

(Haim Ginott, 1969, Josef Kraus, 2013)

- Promjena perspektive roditeljstva/odgoja = promjena djeteta

Autoritarni (suvremeni) odgojni modeli:

- **Prinuda i kazna** kao vanjsko motivacijsko sredstvo (bijes, agresivnost i neposlušnost)
- **Pozitivno uvjetovanje, nagrada** kao vanjsko motivacijsko sredstvo (pohlepa)
- **Prezaštićivanje** (lijenost, proždrljivost)
- **Verbalizam** (biti moralan u nemoralnim uvjetima odgoja, nastojanje da se stvore stavovi, verbalni zahtjevi koji nisu u skladu sa življenim – zavist, samoljublje)
- **Zlouporaba imitatorskog oblika učenja**, mediji – (lijenost duha)

M.Novaković (2011). Porodični bukvar. Ljubav, ne rat u suvremenoj porodici.

- Dijete na vrhu nepostojeće piramide
- Prosječna slika djeteta danas: starac virtualne mudrosti koji zapovijeda, određuje, naređuje.

**„Djeca trebaju smjeti biti djeca.
Odrasli trebaju htjeti biti odrasli.”**

M. Winterhof (2010). Zašto nam djeca postaju nasilnici, Zagreb: Znanje

Jesu li naša djeca još uopće sposobna za budućnost?

- Emocionalna zloporaba djece pod plaštem partnerskoga odnosa
- Ako ideologija o djeci kao "partnerima" ne dođe kraju, i djeca i odrasli će oboljeti i međusobno se mrziti. Pogrešan razvoj društva i vlastiti problemi odraslih sprečavaju ograničavajuće i strukturno ponašanje prema djeci i time onemogućuju normalan razvoj njihove psihe. Odrasli nesvjesno preko djeteta kompenziraju vlastite potrebe i time ga onemogućavaju u razvoju.

(M. Winterhoff, Zašto nam djeca postaju nasilnici. Zagreb: Znanje)

Odgoj u obitelji – logoterapija u radu s roditeljima

- Djeca nisu **mali odrasli**: samo ako se prema svojoj djeci ponovno odnosimo kao prema djeci, ona će moći biti sposobna za život u jednom pozitivnom smislu.
- Ljubav.... Jesmo li zaboravili voljeti dijete?

Rečenice od kojih djeca rastu...

- **“Volim te.”**
- **“Sretna sam što te imam.”**
- **“Na mene možeš računati.”**
- **“Što ti misliš?”**
- **“Ako želiš, možeš plakati.”**
- **“Želim te slušati.”**
- **“Zašto si loše volje?”**
- **“Imam povjerenja u tebe.”**
- **“Tako je lijepo kad smo zajedno.”**

Bruno Ferrero “Sretni roditelji – s don Boscovim odgojnim sustavom”

Smisao Ljubavi

- „U ljubavi se voljeni čovjek bitno shvaća kao *biće neponovljivo u svojoj opstojnosti i jedinstvenosti u svojoj takovosti*. Ono se shvaća kao Ti i kao takav prihvaća u neko drugo Ja. Kao ljudsko biće za onoga tko ga voli je nezamjenjiv i nenadoknativ, a da nije ništa za to uradio. Čovjek koji je voljen nije „zaslužan za to” što se u tom voljenju ostvaruje neponovljivost i jedinstvenost njegove osobe, dakle, njegova osobna vrijednost. Ljubav nije „zasluga”, već milost.”

(V. Frankl (1993). Liječnik i duša. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, str. 174.)

„Mi možemo samo vjerovati da je sve smisljeno, da ima nadsmisao; ali kakav smisao ima, u kojem je smislu nadsmisljeno, u kojem pravcu trebamo patnju uvijek nanovo tumačiti – sve to ne možemo znati.”

V. Frankl, Vremena odluke

Hvala na pozornosti!

